

ЖИТЕЙСКАТА СЛУЧКА КАТО МЕТОДОЛОГИЧЕН ИНСТРУМЕНТ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА ИКОНОМИКС

Петър В. Станков¹

Редовен докторант II година
към катедра “Икономикс” на УНСС – София

*“Който го може – го може,
който не го може – го преподава.”*

Студентски афоризъм

Да станеш студент по икономика винаги носи много житейско удовлетворение, но да бъдеш студент по икономика често носи много житейско негодувание. Настоящото есе ще се опита да обясни защо това е така, както и да предложи един от многото възможни източници за преодоляване на този проблем – чрез използване на обикновената житейска случка за илюстрация на даден проблем при преподаването на Икономикс.

Кое прави икономикса толкова скучна наука за студентите?

Студентите се оплакват от много неща, докато са в университета, но най-често от четири неща: скука, недооценка, личностно пренебрегване и липса на връзка с изискванията на реалната житейска практика.

За студентите скуката има две измерения: скучна дисциплина и скучен преподавател. Дори ако дисциплината е скучна във възприятията на студентите, някои преподаватели съумяват да направят така, че тя да се превърне в любима за много студенти. Понякога се наблюдава и обратната тенденция – дори дисциплината да е твърде интересна по презумпция, тя се превръща в нежелан за носене товар именно заради преподавателя, което в крайна сметка води до неудовлетворение както за самите студенти, така и за

¹ Моля за обратна информация пишете на и-мейл: p.stankov@ced.bg

преподавателите. Използването на казуса при преподаването прави дисциплината по-интересна за студентите, а самия преподавател – по-желан събеседник по време на лекциите и упражненията, и по-желан консултант в извънучебното време.

Липсата на връзка между преподаваните проблеми с реалните процеси в икономиката е следващото важно звено в методиката на преподаване, което носи неудовлетворение на студентите. В крайна сметка много рядко зависимостите, които биват преподавани, не са произлезли от практиката, а са плод на редица наблюдения в експерименталната лаборатория. Следователно за всеки един проблем от дадената дисциплина може да се открие реална житейска случка от дадена корпорация или определена икономика, която да илюстрира по-добре целите на дадения въпрос. Сухото конвейерно изреждане на теоретични заключения изтощава студентите и задържа вниманието само на най-упоритите слушатели (при това ако останалите им позволят това...). Но включването на казуса в набора от методични инструменти показва реалната връзка между преподаваните проблеми и житейските решения, които предстоят на всеки студент по икономикс. Математизирането на дадения проблем често води не до неговото по-добро разбиране, а до неговото допълнително пренебрегване от страна на студентите, повечето от които биват допускани до университета след изпит по математика, но които често пренебрегват математиката като език, с който преподаваният в България неокласически икономикс си служи. Многото графики, формули и многото теория водят до разбирането, че тези проблеми “никога няма да ми послужат” и до колебания за смисъла от стоенето на лекции. Може би днешният студент иска от своите преподаватели да го научат не само на икономиката такава, каквато са я виждали светилата на икономическата мисъл, но и на икономиката такава, каквато би могла да им помогне да разрешават проблеми, когато те самите станат икономисти. Включването на казуса подпомага такова възприемане на икономиката като дисциплина.

Студентите често се чувстват унижени или пренебрегнати от преподавателите си. Всеки професор е бил студент и е много вероятно в собствената си практика да възпроизвежда поведението на своите професори.

Но личностното пренебрегване в началото на 21 век задържа студента в най-добрия случай до началото на първата почивка по време на лекциите. Преподавателят е длъжен да покаже на студента, че последният не е просто съд, в който следва да се налее набор от формули и графики, а личност, която заслужава внимание и която сама може да генерира собствен казус, който може да бъде използван при преподаването на дисциплината по-нататък от същия преподавател. Включването на казуса при преподаването дава на студентите не само връзката с реалния свят. Самото представяне на казуса рефлектира върху психиката на студента: “този човек мисли и живее с практиката и преподава на мен, който един ден ще практикувам наученото.”

Недооценката е също много тежък проблем за студентите, но за разлика от предишните проблеми на студентите, включването на казуса може да помогне за по-доброто им оценяване само по косвен начин. Единственият начин, по който казусът може да помогне, е чрез по-ярка илюстрация на преподаваните проблеми по време на дадения курс лекции. Това от своя страна би повишило нивото на подготовка и респективно – резултатите от изпитите. Следователно включването на казуса носи по-нисък риск от недооценка, но само при положение, че съществуват обективни критерии, които да могат да бъдат заложени шаблонно спрямо всеки един студент.

Горното изложение се опита да обясни кое прави студентите толкова незаинтересувани от дисциплината Икономикс и даде метод, с който да може да се повиши интереса към дисциплината. Но не посочи как точно да стане това.

Как икономиксът може да стане по-интересна наука?

Всяка дисциплина дава на студентите средно около 30-40 важни проблема, които да останат като активно или пасивно знание в бъдещето. Почти всеки един от тези проблеми може да бъде илюстриран с казус. Още по-добре би било, ако за някои от тези казуси се канят гости от професионалната общност, които сами да обяснят казуса. Може студентите след това да бъдат насърчени и да задават въпроси на госта, което ще повиши интереса им както

към дисциплината, така и към преподавателя. Освен това самият гост ще упражни публичните си изяви, ако ги намира за свое слабо място. (И разбира се ще ги приеме за товар, ако е уморен от публични изяви).

Консултациите на автора с определени личности от професионалната общност дават основание на оптимизъм. При подходяща “промоция” на идеята, която да бъде насочена персонално към дадения човек и към конкретен проблем от неговата житейска практика, няма професионалист, който да откаже възможност за изява пред студенти.

Например, в момента е твърде актуален въпроса за съставянето на Националния план за икономическо развитие 2007-2013. Едва ли са много студентите от специалност “Прогнозиране и планиране”, или студентите от останалите специалности, които имат заложен в учебните си планове подобен курс, които са се запознали с някой експерт от Агенция за икономически анализи и прогнози, която отговаря за съставянето на този план, по време на лекции или упражнения.

Или друг пример: дисциплината “Европейска икономическа интеграция” нито веднъж не е включвала експерт от някое ведомство, което да отговаря за усвояване на средства по предприсъединителните програми на ЕС. Имайки предвид потенциала за насочване на средства от предприсъединителните и структурните фондове към България в периода 2004-2009, много от сега завършващите студенти по икономика ще са професионално ангажирани с проблеми по усвояването на средства от ЕС. Но едва ли са много онези от тях, които са виждали жив човек, който да отговаря за усвояване на тези средства – било то от страна бизнеса, който защитава даден проект, било от държавната администрация, която разпределя средствата по дадените проекти.

Един последен пример би бил достатъчен. Икономикс на прехода може да се превърне в една от най-интересните дисциплини за студентите по икономическа теория, защото всички ние сме все още “homo transitivity”. За студентите би било твърде интересно да научат как и защо например приватизацията в определена икономика генерира икономически растеж, а в друга икономика – растеж на организираната престъпност. Ефектите от приватизацията са един от тези 30-40 важни проблема по тази дисциплина,

които следва да бъдат усвоени с интерес от студентите. Но едва ли това ще стане, при положение, че нито един студент не познава нито един човек с “приватизационна памет” от Агенцията по приватизация. Нито един студент по “Теория на конкуренцията” не познава нито един експерт от Комисията за защита на конкуренцията... Нито един студент по “Парична система и банки” не познава нито един експерт от БНБ и т.н.

Ефекти от употребата на казуса при преподаването

Зад всеки казус стои възможност. И за трите страни – студент, преподавател и гост. За студента стои възможност да научи повече, да се превърне във “фен на дисциплината”, а защо не даденият казус да предизвика интереса му дотолкова, че той да се поинтересува от професионална реализация в тази “казусна” сфера. Няма студент, който ще забрави преподавателя си, който му е помогнал да се ориентира по-добре в професионалната безпътица, от която се страхува мнозинството студенти. И няма студент, който да не поиска да забрави по-бързо дисциплината на скучния преподавател след като веднъж си е взел изпита.

За преподавателя стои възможност да повиши авторитета си сред студентите, да предизвика интерес към дисциплината не само по време на лекции или упражнения, но и в извънаудиторната си заетост, да намери “фенове на дисциплината” и не на последно място – да идентифицира студентите, които са били най-активни при разглеждането на дадения казус, за да може да ги насочи за повече информация към определен човек от практиката, който да остане доволен от тях. По този начин преподавателят генерира контакт за себе си, за студента си и за госта си.

Гостът има възможност да се упражни в публични изяви пред сравнително непретенциозна аудитория, каквато е студентската. Има разлика между това да направиш презентация пред борд на директорите, от които зависи сделка за милиони, и да разкажеш на “борда на студентите” за определен проблем от вчерашния ден в работата си, който да има връзка с разглеждания проблем по дадената дисциплина. Със сигурност обаче ако си

правил няколко пъти презентация пред студенти, ще ти бъде по-лесно и пред борда на директорите. Допълнителни позитивни ефекти за госта могат да се генерират по линия на повишаване на контактите с академичната общност, търсене на потенциални служители сред перспективните студенти и възможност за упражняване на донорска дейност за определени изследователски проекти на академичната общност.

Употреба на случката в зависимост от израстването в образователната степен

Трудно е да се очаква от студентите в първи курс, че ще могат да възприемат всички формализации на проблемите, които им се преподават. По-скоро те са готови за повече описания на проблема, повече ангажиране на вниманието чрез изграждане на опозиции с преподаването в гимназиалния курс, която да произтича от различното отношение на преподавателя към тях. Разбира се е трудно да се очаква от студентите в първи курс и че ще разберат смисъла на казусите. Повечето от тези случки биха били загуба за тях, за гостите и за преподавателите. В първи курс казусите следва да бъдат давани от преподавателите, но и не бива да бъдат пренебрегвани, защото помагат на възприятието на дадения проблем. И дори това минимално усилие от страна на преподавателя почти не се превръща в практика.

Но в специалните дисциплини казусите са почти задължителни за по-доброто разбиране на дисциплината. Дори ако в първи курс казуси са липсвали, което е нормално за преподаването в България, то вече в трети, четвърти курс, както и в магистърския набор от дисциплини казусът дава онази подготовка за дадения предмет, която е връзката между реалния свят и студентската скамейка. Житейската случка съществува, за да може студентът да се убеди, че това, което му е преподадено, има личен смисъл.

Добрият студент и добрият преподавател

“Той е добър студент” и “тя е страхотен преподавател” са квалификации, които се произнасят всеки ден във всеки университет по света. Добрите студенти по света се нуждаят от едни и същи неща – да им е интересно, да не бъдат пренебрегвани като личности, да са справедливо оценени като набор от знания и преподаваната материя да има връзка с практиката. Казусът дава определена връзка между дадената дисциплина и всички тези изисквания на добрите студенти.

Добрият преподавател се нуждае освен от добри студенти, и от казуси, от колкото се може повече съдби, които да вкара в употреба в интерес на преподаването. Не само за да повиши доверието и интереса на студентите, не само за да генерира повече контакти сред хора от практиката, които могат да помогнат на него, на неговите студенти и на колегите му в университета с определени средства за изследователски проекти. Преподавателят се нуждае от казуси не на последно място и за да повиши собствената си подготовка по дадената дисциплина. Защото когато студентите усетят, че зад големите думи не стоят живи знания, не стои реална подготовка, а прозират самохвалство, стремеж към доминация или подценяване на знанията на аудиторията, тогава те остават “фенове” винаги на нечий чужди дисциплини.

Зад всяка една съдба има верига от казуси. Решението на тези казуси води до промяна в икономическите резултати. Още преди да са излезли от университета, студентите трябва да са подготвени за това, че в живота си много малко от тях ще продължат да се занимават с пресичане на криви в двумерното пространство и огромното мнозинство от тях ще решават именно казуси, от които ще зависи собствената им съдба.

Октомври, 2004